

KÖNYVISMERTETÉSEK

Nemzetközi áttekintés a könyvtári ellátás normatíváiról

Withers, F. N.: Standards for library service.
An international survey.
Paris, 1974. The UNESCO Press. 421 p.
OMKDK rakt. sz.: K 1775/6

Az UNESCO jól ismert, a dokumentáció, a könyvtárak és a levéltárak kérdéseivel foglalkozó sorozatának legutóbbi kötete a könyvtárpolitika, a könyvtári tervezés, finanszírozás, szakfelügyelet és ellenőrzés egyik alapvető jelentőségű eszközével és módszerével, az ellátási és szolgáltatási normatívákkal foglalkozik. Szerzője WITHERS, az Észak-Londoni Politechnikum Könyvtáros Iskolájának tudományos kutatója.

E vaskos kötet igazából párja a *FID Magyar Nemzeti Bizottsága* által kijelölt magyar szerzői kollektívá munkájának, amely a könyvtári és dokumentációs munkafolyamatok nemzetközi szabványosításával foglalkozott.* Azért érdemes erre felhívni a figyelmet, mert hajlamosak vagyunk gondolkodásunkban és gyakorlatunkban szétválasztani, két külön dologként kezelni e nagyon is összefüggő területeket. Tükrözi ezt szóhasználatunk is: a szabvány kifejezést csak az eljárások, formanyomtatványok, dokumentumok, legfeljebb az épületek és bútorok, műszaki berendezések egyes paramétereinek hazai és nemzetközi egységesítésével kapcsolatosan alkalmazzuk, míg ha az ellátás és szolgáltatások minőségi és mennyiségi követelményeinek, szintjeinek megállapítására kerül sor, *irányelveket, normatívákat, előírásokat és kívánalmakat* emlegetünk. Pedig nyilvánvaló a két szabványkategória egymásraultaltsága. Ahogy WITHERS mondja: csak a technológiai szabványok szerint működtetett könyvtárakban és könyvtári rendszerekben lehetséges az ellátási és szolgáltatási szabványok hatékonyságát biztosítani.

Persze a könyv nem erről szól. Mint ahogy nem foglalkozik az ellátási szabványok kidolgozásának módszerével, sem a valóságba való átültetésük módjával, ütemével és eredményeivel, sem az egyes nemzeti szabványsorok összehasonlító vizsgálatával, kritikájával, sem pedig azzal a társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális háttérrel, amelyekre alapulnak.

* International standardization of library and documentation techniques. (Contrib. Barta Gábor; Faragó Lászlóné stb.) Paris, 1972. 292 p. (United Nations Educational Scient. and Cult. Organization) OMKDK rakt. sz.: C 97301

Nem illendő azonban számon kérni a szerzőt azt, amire nem is vállalkozott, amit nem is ígért. *Célja csupán az volt, hogy bemutasson egy sor nemzeti szabványt, s ezzel segítséget nyújtson azon országoknak, amelyek még nem rendelkeznek ilyennel*, hiszen a feldolgozott anyag tanúbizonysága szerint nyilvánvaló, hogy a korábbi szabványsorok befolyást gyakoroltak a későbbiekre, ez utóbbiak pedig visszahatottak amazokra, amikor revíziójukra sor került. A segítséget pedig megbízóinak intenciója szerint *elsősorban a fejlődő országoknak szánja*, s ezért a könyv végén külön fejezetben foglalja össze a különféle könyvtártípusok „szabványosított modelljét”. Ami természetesen már nemcsak a fejlődő országoknak jelent segítséget, hiszen, – mint ahogyan az IFLA közművelődési könyvtári normatíváinak bevezetőjében áll, – az általános célkitűzések minden országban azonosak, a módosító tényező tulajdonképpen csak a fejlesztés ütemében rejlik. De tegyük hozzá saját tapasztalatunkból, hogy a fejlesztés üteme nem egyedül az adott ország fejlett, vagy fejlődő mivoltából adódik, hanem ezzel legalább egyenrangú, ha nem erősebben ható tényező kulturális területen a társadalmi rendszer tartalma, a társadalom által vallott elvek és célok. WITHERS pozitívista hozzáállásán és módszerén kívül marad e tényező vizsgálata, csupán annyit jegyez meg, hogy *minden országnak a saját viszonyaiból kiindulva kell megállapítania, hogy milyen szabványok szerint kívánja megszervezni a könyvtári szolgálatot*. (Ez a pozitívizmus azonban bántóan szenttelen a Dél-Afrikai Köztársaság szabványainak ismertetésénél.)

A húsz ország szabványait részletesen bemutató munka másik célja, hogy kiindulópontul szolgáljon további összehasonlító jellegű vizsgálódások számára. Azt csak sajnálhatjuk, hogy maga a szerző ezt nem vállalta, annál is inkább, mivel a recenzornak módjában állt közelről megfigyelni azt a szinte már aggályoskodó pontosságot, amellyel a rendelkezésére bocsátott adatokat értelmezte és az országoként eltérő terminológiát egységesítette. Számos levelet írt annak érdekében, hogy a bemutatott magyar szabványok majdani tanulmányozóját megőrizze minden félreértéstől. Ebből kiindulva biztos állíthatjuk, hogy a többi szabványsor esetében is hasonló gondossággal járt el, aminek eredményeképpen az utóbbi években nagyon fellendült *összehasonlító könyvtári kutatások igen értékes forrásanyaghoz jutottak*.

Külön örömeinkre szolgál, hogy a bemutatott nemzeti szabványok között ott szerepelnek a mieink is. Ezt elsősorban a *szocialista művelődéspolitikai eredményének könyvelhetjük el*, amely a könyvtári ellátás fejlesztésére oly nagy súlyt helyezett, de minden bizonnyal hozzájárult az is, hogy korábbi szokásunktól eltérően vettük a fáradságot és a nemzetközi szakmai közvélemény tájékoztatására lefordítottunk néhány idevágó dokumentumot. Ezek hitelképességéről több hozzánk látogató külföldi kolléga is meggyőződhetett, – nem is szólva az 1972. évi IFLA Kongresszus résztvevőiről, – s így

kaptunk helyet három másik szocialista országgal együtt a gyűjteményben.*

Az anyag csoportosítása egyébként a fő könyvtártípusok szerint történik. Érdekes módon a *nemzeti könyvtáraknak* is jutott egy fejezet. Itt természetesen nem szerepelnek mennyiségi előírások, hanem főként az UNESCO 1958. évi bécsi szimpóziumának ajánlásai nyomán nyertek megfogalmazást a nemzeti könyvtári szolgáltatások minőségi követelményei, a nemzeti könyvtár funkciórendszere. Ez az a könyvtártípus, amelyre csupán nemzetközi szabványajánlás képzelhető el, s országonként konkrét modell formálódik.

Majd az *egyetemi és főiskolai könyvtárakra* kidolgozott szabványok következnek. Bár jelzi az összeállító a szabványok számszerűségeinek kimunkálásával kapcsolatos problémákat e könyvtártípus esetében (utalva Kenneth HUMPHREYS pesszimista gondolatmenetére), mégis látva a bemutatott anyagban bőven szereplő mennyiségi megfogalmazásokat, úgy látszik, hogy a fejlesztés ösztönzése érdekében a szabványok kibocsátói kevésbé exakt számításokon alapuló számokat is hasznosabbnak ítélték, mint semmilyeneket.

Érthetően a *szakkönyvtárak* fejezetében találjuk a legkevesebb szabványt, hiszen a szakkönyvtári ellátás és szolgáltatások méretezése közismert nehézségekkel jár. A feladat mégsem tűnik kilátástalannak, mondja a szerző, ha jól megkülönböztetjük az általános, minden szakkönyvtárra alkalmazható alapelveket és előírásokat a különös szintjétől, azaz egyes szakterületekre vagy szakkönyvtári típusokra vonatkozó speciális rendelkezésektől, s kellő gondoskodás történik a helyi követelmények messzemenő figyelembevételéről.

A leggazdagabb színeképet a *közművelődési könyvtári* szabványok nyújtják, abból következően, hogy a szabványosítás e könyvtártípus területén rendelkezik a legrégebb hagyományokkal, s legélénkebb a jelenben is. Ez a fejezet a szabványok országonkénti ismertetése mellett a jobb áttekinthetőség és az összevetés megkönnyítése kedvéért táblázatokba foglaltan is bemutatja anyagát. Így külön táblázat tartalmazza a könyvvállományra, a folyóiratokra és újságokra, az audio-vizuális dokumentumokra, a szolgálati helyekre és a nyitvatartási időre, az olvasókra és kölcsönzésekre, a személyzetre, az épületekre, valamint az alapterület egyes funkciók közötti megoszlására vonatkozó előírásokat.

Az *iskolai könyvtárak* képezik az ötödik csoportot. Bevezetőjében rámutat a szerző e könyvtártípus kettős kötöttségére, amely egyfelől az anyaintézményhez fűzi a korszerű iskola eszköz-központját, másfelől pedig a

* A következő országok szabványai nyertek feldolgozást (az angol ábécé rendjében): Ausztrália, Belgium, Kanada, Dánia, Franciaország, Német Demokratikus Köztársaság, Német Szövetségi Köztársaság, Magyarország, Japán, Malájföld, Hollandia, Új-Zéland, Norvégia, Lengyelország, Szingapur, Dél-Afrikai Köztársaság, Svédország, Szovjetunió, Egyesült Királyság, Amerikai Egyesült Államok.

közművelődési könyvtári rendszerhez, amit a szabványok is jól tükröznek.

Bár a rendezés alapjául a könyvtártípusokat választotta, a szerző több ízben is kitér arra, hogy közöttük nincs merev válaszfal, *számos ország gyakorlata és szabványa mutatja, hogy egy-egy könyvtár vagy könyvtári rendszer több funkciót is elláthat*, éppen az állományok és szolgáltatások hatékonysága növelése érdekében. Erre vonatkozóan nem lehet általános szabályt felállítani, de számunkra is biztatást adhat további szabványosítási munkánkban. Mert a kiindulópont minden esetben csak egy lehet: *a könyvtári ellátás célját, feladatait, a könyvtár funkcióit kell először meghatározni a társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális tényezők alapján, tehát megfogalmazni a könyvtár minőségét, majd utána ehhez lehet hozzárendelni a mennyiségi jellemzőket*. S ami számunkra szakmai vakságból vagy miből következően esetleg kettőnek látszik, a valóságban talán nem is az.

Papp István

A műszaki információs és dokumentációs szolgáltatások kézikönyve

World guide to technical information and documentation services.
Guide mondial des centres de documentation et d'information techniques.
2. ed. rev. and enl.
Paris, The Unesco Press, 1975. 515 p.

Az UNESCO által közreadott új referenzs forrás a *Documentation, libraries and archives: bibliographies and reference works* c. sorozat második köteteként jelent meg 1975 második felében. A megjelent kiadvány bővített és átdolgozott kiadása az 1969-ben, ugyanezzel a címmel megjelent munkának.

Az UNESCO 1965-ben kezdte el a gyakorlatban rendkívül hasznosnak bizonyult és igen keresetté vált referenzs-kötetek kiadását. Az első ilyen jellegű kiadvány *World guide to science information and documentation services* címmel jelent meg. Ennek az akkoriban igen értékes kiadványnak — amely az adatokon alapuló referenzs-művek adottságainál fogva tív év alatt bizonyos mértékben elévült — társkötetete volt az 1969-ben kiadott műszaki információs forrásokat feltáró mű első kiadása. Ez utóbbi rendkívül gyorsan elfogyott, s ez a tény kétségtelenül megmutatta, hogy milyen nagy az érdeklődés és az igény hasonló jellegű művek iránt.

1969 óta a műszaki haladás és a műszaki tájékoztatás fejlődése folytán jelentős változás ment végbe ezen a területen, sok új műszaki tájékoztatási központ alakult,